

Hypericum pulchrum* L. (třezalka pěkná) v ČSSR**Hypericum pulchrum* L. in Czechoslovakia**

Václav Zelený

Katedra botaniky Vysoké školy zemědělské, Technická 1903/3, Praha 6

Abstract — In the first place the writer presents the total area of *H. pulchrum* in Europe (see the map of the area) and further he demonstrates the distribution of *H. pulchrum* in Czechoslovakia. The only newly verified locality in the "Záborčí wood" near Mirošov in the vicinity of Pilsen; the localities of Čejkovice (South-Moravia) and that of Fukov near Šluknov (according to the herbarium material) were not confirmed later on; a habitat of *H. pulchrum* can probably be found in the territory of Děčín. In conclusion the writer gives typical morphological characters of *H. pulchrum*, especially the following ones: the form of leaves, the length of internodes, the form of sepals, that of corolla leaves and the size of seeds (see fig. No. 1, 2, 3).

Hypericum pulchrum L. náleží k nejvzácnějším rostlinám naší květeny. Je význačným subatlantským geoelementem, rozšířeným od Velké Británie do východního Německa, Polska a ČSSR a od středního Norska do severního Španělska; lokality v českých zemích jsou tedy jedny z nejvýchodnějších. MEUSEL (1943) řadí *H. pulchrum* k evropsko-atlantským-subatlantským rostlinám.

Areál *H. pulchrum* je vyznačen na připojené mapce (obr. 1). Severní hranice prochází Norskem u Afjordu na 64° s. š. Odtud postupuje podél pobřeží k jihu přes Romsdal, Jostedalsbre a Hardanger až k Adneram, kde se obrací rovnoběžkovým směrem na východ. Ve Švédsku pokračuje od Lysekil přímo do Kristianstadu na jižním pobřeží (HULTÉN 1950). V Německu prochází východní hranice od Ratzeburgu (Šlesvik-Holštýnsko) přes Schwerin, Ludwigslust, Havelberg a Klötze (Magdebursko) do Lübben v Dolní Lužici (HEGI 1925). Z Lübben postupuje do blízkosti Kadersdorfu v Horní Lužici. Zde je pravděpodobně nejvýchodnější hranice souvislého rozšíření; dále na východ se *H. pulchrum* objevuje jen velmi vzácně. Z Kadersdorfu se areálová hranice otáčí na západ a jde přes Fukov a Českosaské Švýcarsko do Siebenlehn a přes Karl-Marx-Stadt do okolí Reudnitz severně od Reichenbachu (MILITZER 1952). Z Reudnitz pokračuje východní hranice do Thurnau a Lichtenfels (Jura), kde se obrací na jihovýchod a pokračuje přes Sackdilling do Eggstadtu u Chiemsee (Horní Bavorsko). V Horním Švábsku se vyskytuje na několika místech, z nichž nejjižnější je Leutkirch. Ve Švýcarsku je u Hohentwielu a v Entlebuchu (HEGI 1925). V severní Itálii je rozšíření nejasné. FIORI et PAOLETTI (1896) uvádějí *H. pulchrum* jako pochybné z Mondovi. Protože jsem nenašel žádné bližší údaje, přidržuji se v této části areálu mapky STEFANOFFOVY (1933). Dále na východ bylo *H. pulchrum* nalezeno v Apulii: Monte Gargano, Ginosa, Monopoli (PARLATORE 1872), v Chorvatsku (HAYEK 1927, DOMAC 1950). Údaj z Laconie nebyl později potvrzen (HALÁCSY 1901). Ve Francii je rozšířeno kromě jižního pobřeží (BONNIER 1911). Ve Španělsku je v prov. Katalonie, Navarra, Santander, Stará a Nová Kastilie, León, Asturie a Galicie (COLMEIRO 1885, LÁZARO E IBIZA 1920). V Portugalsku je v Trás os Montes a v Beife (PALHINHA 1939). Ve Velké Británii je rozšířeno všude kromě oblasti Huntingdon (CLAPHAM, TUTIN et WARBURG 1958) a dosahuje až na Faeröery.

S otazníkem uvádí *H. pulchrum* HRYNIEWIECKI (1933) z Litvy (Samogitia) a LEHMAN (1895) od Grodna. SZAFER, PAWLOWSKI et al. (1955) udávají *H. pulchrum* z Dolního Slezska (Kłodzko, Głogov, Zgorzelec). V BEGEROVĚ mapce (in HEGI 1925) je v tomto území také zakreslen bod, odpovídající asi okolí Radkowa.

Nejstarší lokalita *H. pulchrum* v ČSSR je z okolí Fukova (Fugau) ve Šluknovském výběžku. Sbíral je tam místní farář KARL¹ (1852) a doklad je uložen v herbáriích BRNU (sběr označen pouze Fugau). Od té doby tam zřejmě nebylo pozorováno a již ČELAKOVSKÝ (1897) se zmiňuje o tom, že *H. pulchrum* bylo později u Fugau marně hledáno. Ani severočeský florista H. MARSCHNER

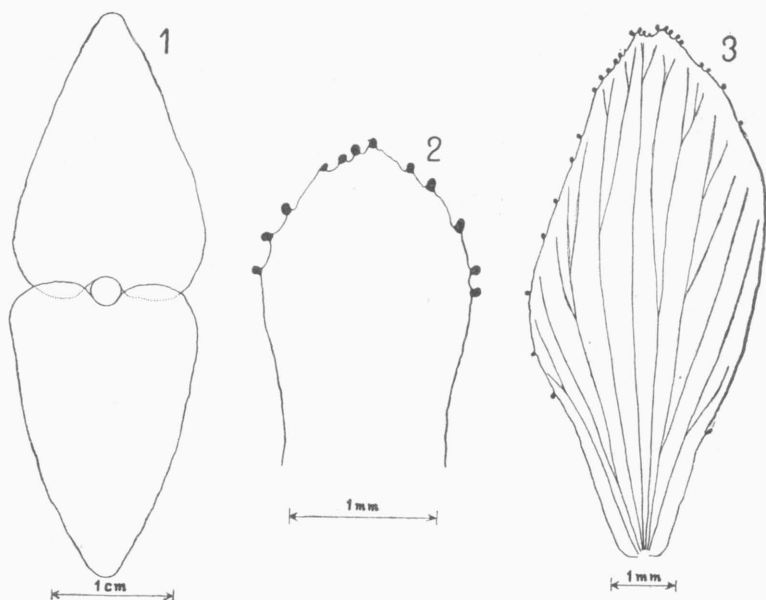
Obr. 1. — Areál *H. pulchrum* L. (Sporná hranice tečkovaně.) The area of *H. pulchrum* L. (doubtful limit dotted).

nemá (podle písemného sdělení) žádné novější zprávy. Navštívil jsem tuto lokalitu v r. 1963, ale *H. pulchrum* se mi nepodařilo nalézt. Nejblíží les u Fukova je převážně smrková monokultura, takže ani ekologicky neodpovídá požadavkům třezalky pěkné, která roste na vlhčích písčitých lesních cestách, v příkopech nebo v řidším zápoji smíšených jehličnatých lesů. Za více než 100 let od KARLOVA nálezu se charakter lesů mohl také podstatně změnit.

Druhá lokalita *H. pulchrum* je z lesa Záborčí u Mirošova na Plzeňsku, kde je sbíral poprvé F. ČERVENÝ v r. 1898 (PR), později pak ČELAKOVSKÝ v r. 1900 (PRC, PR), FLEISCHER v r. 1900 (PR) a zejména MALOCH — 1900, 1903, 1909 (PRC, BRNU). MALOCH (1913) o výskytu *H. pulchrum* píše: „V dvou nečetných skupinkách a roztroušeně v smrkovém mlázi s vřesem, brusnicí, černýšem

¹ Přikládal zřejmě nálezu třezalky pěkné velkou důležitost, neboť na jednom obraze je s ní portrétován.

lučním, košťavou různolistou, třtinou Hallerovou v r. 1900. Nejnověji shledal jsem ji porůznu jednotlivě roztroušenou, vytrácí se (F. ČERVENÝ!).“ Lokalitu potvrdil, podle ústního sdělení konzervátora J. PEŠKA z Rokycan, v r. 1910 V. VOREL a později i VESELÝ (1941). V červenci 1963 jsem navštívil Záborčí s J. PEŠKEM a podařilo se nám rovněž *H. pulchrum* nalézt. Rostlo na okraji písčité lesní cesty (smrkový les s přimíšenou borovicí) asi 1 km S od kóty

Obr. 2. — *H. pulchrum* L.: 1. lodyžní listy (stem leaves); 2. kališní lístek na okraji s černými žlázkami (sepal trimmed with black glands); 3. korunní plátek na okraji s černými žlázkami (corolla leaf with black glands).

Záborčí (570 m) v téměř souvislém porostu *Calluna vulgaris* s vtroušenou *Potentilla erecta*. Ačkoliv jsme prošli velký lesní komplex, našli jsme pouze jediný trs *H. pulchrum*, z čehož možno usuzovat, že je zde velmi vzácné.

Třetí lokalita na území ČSSR je od Čejkovic, kde je sbíral A. SCHIERL (BRNM, bez udání doby). Také FORMÁNEK (1892) se zmiňuje o této lokalitě s odkazem na práci ROHRERA a MAYERA (1835), kde je uvedeno: „Bei Czeitsch auf der Anhöhe gegen Czeikowitz.“ Nověji nebylo toto naleziště potvrzeno a vzhledem k současnému stepnímu charakteru této oblasti (menší stepní stráně mimo jiné s *Hypericum elegans* STEPH!) je jeho výskyt v dnešní době již nepravděpodobný. Ani V. SKŘIVÁNEK a F. ČERNOCH z Vyškova nemají odtud žádný dokladový materiál a nikdy zde *H. pulchrum* neviděli.

Údaj o třezalce pěkné z Babia hory, občas uváděný v literatuře (UECHTRITZ 1866), je pravděpodobně chybný a jde zřejmě o záměnu s *Hypericum montanum* L.

Nepravděpodobná je rovněž TAUBMANNOVA (1895) zpráva o nálezu třezalky pěkné u silnice v lesích na Ještědu; podle HOUFKA (1963) TAUBMANN rostliny špatně znal a mohlo tedy dojít k záměně s jiným druhem rodu *Hypericum*.

Další nejistou lokalitu *H. pulchrum* uvádí ČELAKOVSKÝ (1874) takto „Angebllich auf der Herrschaft Chudenic im Walde Ritsche sparsam (SEID), was zu bezweifeln ist.“

Zajímavá je mapka MILITZEROVA (1952), na níž je zakreslena východní hranice rozšíření *H. pulchrum* v Lužici. V této mapce je několik lokalit v okolí Hřenska (za čs. hranicemi) a jedna z nich (Königsmühle SZ od Maxiček) i na našem území. Podle mínění MILITZEROVA (ústní sdělení) bylo u Königsmühle *H. pulchrum* objeveno v r. 1926 K. PRINZEM z Děčína a nález byl potvrzen v r. 1937 R. SCHÖNEM z Drážďan. V hlavních československých herbářích není k této lokalitě dokladový materiál. Vzhledem k hojnějším výskytům třezalky pěkné v těsné blízkosti našich hranic v okolí Hřenska je však pravděpodobné, že by mohla být v této oblasti nalezena na více místech.

H. pulchrum je morfologicky dobře odlišné od ostatních našich druhů rodu *Hypericum*; záměna je možná snad jen s *H. montanum* L.

Charakteristické znaky *H. pulchrum* jsou: lysé, okrouhlé lodyhy; listy srdčito-bazí poloobjímavé a překrývající se, (úzce) trojboce srdčité, celokrajné, tupé (obr. 2, kresba 1), mnohem kratší než internodia (až $6 \times$); květenství řídké; kališní lístky obvejčité až vejčité podouhlé, tupé až tupě špičaté, na okraji s přisedlými nebo zcela krátce stopkatými, kulovitými černými žlázkami (obr. 2, kresba 2); korunní plátky vejčité až vejčité kopinaté, tupé až tupě špičaté, na ploše jen se světlými silnými nádržkami, na okraji s černými kulovitými žlázkami (obr. 2, kresba 3); semena ± 1 mm dlouhá a $\pm 0,3$ až $0,4$ mm široká.

Podle OBERDORFERA (1962) a různých dalších literárních údajů roste *H. pulchrum* v mírně vlhkých jehličnatých lesích, vřesovištích, na písčitých půdách, v kyselých dubo-březových nebo dubo-bukových lesích (často s druhy rodu *Luzula*) na nevápenném substrátu (ROTHMALER 1962) na stinných nebo polostinných stanovištích se značnou vzdušnou vlhkostí. Nejrozšířenější je v pahorkatině, ale podle HEGIHO (1925) vystupuje až do výšky 1000 m. Fytocenologicky řadí OBERDORFER (1957) *H. pulchrum* podle poměrů v jižním Německu k význačným druhům řádu *Quercetalia robori-petraeae* TÜXEN 1931; často se objevuje též v as. *Melampyro-Fagetum* OBERD. 1957 a v as. *Periclymeno-Abietetum* OBERD. 1957, zařazovaných do svazu *Fagion* TÜXEN et DIEMONT 1936.

Z uvedeného je zřejmé, že *H. pulchrum* je v ČSSR tak vzácné, že každý další nález (pravděpodobný zejména na Děčínsku) nebo potvrzení staršího údaje jsou velmi cenné. V těchto případech prosím o zprávu na uvedencu adresu.

Zkratky herbářů:

- PR — herbáře botanického oddělení Nár. muzea v Průhoniciích
- PRC — herbáře katedry botaniky UK v Praze
- BRNM — herbáře botanického oddělení Moravského muzea v Brně
- BRNU — herbáře katedry botaniky UJEP v Brně

Literatura

- BONNIER G. (1911): Flore complete de France, Suisse et Belgique. II. — Paris.
- CLAPHAM A. R., TUTIN T. G. et WARBURG E. F. (1958): Flora of the british isles. — Cambridge.
- COLMEIRO M. (1885): Enumeracion y revision de las plantas de la peninsula Hispano-Lusitana é islas Baleares. I. — Madrid.
- ČELAKOVSKÝ L. (1874): Prodromus der Flora von Böhmen. III. — Prag.
- (1897): Analytická květena Čech, Moravy a rakouského Slezska. — Praha.
- DOMAC R. (1950): Flora za odredivanje i upoznavanje bilja. — Zagreb.
- DOSTÁL J. et al. (1948—1950): Květena ČSR. — Praha.
- FIORI A. et PAOLETTI G. (1896): Flora analitica d'Italia. I. — Padova.
- FORMÁNEK E. (1892): Květena Moravy a rakouského Slezska. II. — Brno.
- HALÁCSY E. (1901): Conspectus florae Graecae. I. — Lipsiae.
- HAYEK A. (1927): Prodromus florae peninsulae Balcanicae. I. — Berlin-Dahlem.
- HEGI G. (1925): Illustrierte Flora von Mittel-Europa. V/1. — Wien.
- HOUFÉK J. (1963): Chorologický rozbor oceánské flóry v Československu. — Ms. (Kandid. disert. pr., depon. Bot. Úst. ČSAV, Průhonice).

- HRYNIEWIECKI B. (1933): Tentamen florae Lithuaniae. — Warszawa.
- HULTÉN A. E. (1950): Atlas över växternas utbredning i Norden. — Stockholm.
- KARL W. (1852): Correspondenz. — Oest. bot. Wbl. 2 : 239.
- LÁZARO E IBIZA B. (1920): Compendio de la flora Española. II. — Madrid.
- LEHMANN E. (1895): Flora von polnisch Livland. — Jurjew.
- MALOCH F. (1913): Květena v Plzeňsku. — Plzeň.
- MEUSEL H. (1943): Vergleichende Arealkunde. I.—II. — Berlin.
- MILITZER M. (1952): Die Farn- und Blütenpflanzen im Kreise Bautzen. — Jahresschr. d. Inst. f. sorb. Volksforsch., Bautzen, 1—2 : 313.
- OBERDORFER E. (1957): Süddeutsche Pflanzengesellschaften. — Pflanzensoziologie, Jena, 10.
- (1962): Pflanzensoziologische Exkursionsflora für Süddeutschland und die angrenzenden Gebiete. 2. Aufl. — Stuttgart.
- PALHINHA R. T. (1939): Flora de Portugal. — Lisboa.
- PARLATORE F. (1872): Flora Italiana. V. — Firenze.
- ROHRER R. et MAYER M. (1835): Vorarbeiten zu einer Flora des mährischen Gouvernements. — Brünn.
- ROTHMALER W. (1962): Exkursionsflora von Deutschland. 3. Aufl. — Berlin.
- STEFANOFF B. (1933): Die mediterr.-orientalischen Arten der Gattung *Hypericum*. — Pflanzenareale, Jena, 4/1.
- SZAFER W., PAWLOWSKI B. et al. (1955): Flora Polska, VII. — Kraków.
- TAUBMANN J. A. (1895): Beiträge zur Flora des Jeschkengebirges. — Jb. dtsch. Gebirgsver. Jeschken- u. Isergebirge, Reichenberg, 5 : 76.
- UECHTRITZ R. (1866): Bemerkungen über einige Pflanzen d. ung. Flora 4. — Oest. bot. Z. 16 : 317.
- VESELÝ J. (1941): Příspěvek ke květeně Brd 2. — Věda přír. 20 : 115.